Розмиваючи прекрасну відмінність

Ієн Пол (Ian Paul) і Ендрю Бартлетт (Andrew Bartlett) · німецький переклад: Hans-Jörg Ronsdorf · червень 2022 р. · перероблено в жовтні 2026 р.

Насамперед у США, але також і в усьому англомовному світі знову повним ходом іде дискусія про те, чи можна жінкам керувати й навчати. Наче хвилі, що раз на десятиліття прокочуються християнським світом, тут особливо консервативним євангельським світом. Проте аргументи так званих комплементаристів (прихильників погляду, що Бог дав чоловікам і жінкам різні ролі, а провід належить чоловікам: Пайпер (Piper), Ґрудем (Grudem), Келлер (Keller), Карсон (Carson), Макартур (MacArthur), Берк (Burk), Де Янґ (DeYoung), Девер (Dever), Маттіас Ломан (Matthias Lohmann) — у Німеччині чимало вільних церков, ініціатив і видавництв, як-от E21, EBTC, KFG, зібрання братів усіх напрямів, видавництво 3L тощо), які вважають, що можуть на біблійній підставі відсторонити жінок від навчання й керівництва, — усі вже опрацьовано й спростовано. Ця стаття розглядає текст, який знову намагається обґрунтувати тезу про ієрархічно підпорядковану роль жінки. Це дещо новіший підхід, але він так само хибний, як показує ця критика Ієна Пола й Ендрю Бартлетта.

Це робочий переклад, зроблений за допомогою DeepL.com, а не готовий до друку текст. Ідеться лише про передання змісту, щоб можна було простежити аргументи й контраргументи. Насправді я знайшов (для себе) кілька нових думок, які ще раз утвердили мене в тому, що я цілком відмовився від цього погляду.

Hans-Jörg Ronsdorf, 28 червня 2022 р., Аугсбург

Я об'єднався з Ендрю Бартлеттом (Andrew Bartlett) QC, автором книжки ***Men and Women in Christ: Fresh Light from the Biblical Texts*** (IVP, 2019), щоб представити біблійну критику праці «**Beautiful Difference: The Complementarity of Male and Female**» Ендрю Вілсона (Andrew Wilson), промовця й богослова руху Newfrontiers. Повні відомості про авторів і прихильників цієї критики ви знайдете наприкінці тексту.

Вілсонів захист комплементаризму

Комплементаризм[1] переживає кризу.

1991 року вийшла важлива комплементарна праця *Recovering Biblical Manhood and Womanhood* за редакцією Джона Пайпера (John Piper) і Вейна Ґрудема (Wayne Grudem). Але 2020 року вийшла книжка «*Recovering From Biblical Manhood and Womanhood*». Уже назва дає змогу вгадати зміст. Авторка, Еймі Берд (Aimee Byrd), — богословка, яка пише зсередини реформатської конфесії в США, що не допускає жінок-керівниць у своїх церквах.

Книжку Берд рецензував Денні Берк (Denny Burk), провідний північноамериканський комплементарист. Він відверто визнає, що є покоління, яке «хоче вийти з комплементаризму». Він застерігає: «Є покоління, яке шукає виходу, і Берд його пропонує». Її аудиторія «готова зіскочити й шукає лише більш-менш розумного приводу, щоб це зробити».[2]

Терран Вільямс (Terran Williams) — пастор великої церкви в Південній Африці, пов'язаної з комплементаризмом. Його попросили опрацювати й написати кращий захист їхньої позиції. Коли він ґрунтовно перевірив цей погляд, то виявив, що не може захистити його Біблією.[3]

Багато людей справді залишають комплементаризм. Жінки знаходять свою повну свободу в Христі. Чоловіки бачать жінок новими очима — як своїх справжніх соратниць.

Але ***Ендрю Вілсон*** узявся стримати втрати. Він пастор-учитель і старійшина (пресвітер) церкви на південному сході Лондона, що належить до родини церков Newfrontiers. Ми шануємо його як щирого й доброзичливого брата в Христі. Його слушно знають як розумного й вдумливого автора.[4] ***Мабуть, він провідний європейський богослов комплементаризму.***

Вілсон слушно критикує деякі аспекти цього підходу. Він визнає, що цей підхід принижував наших сестер, що він вчитував у Новий Завіт повоєнну Америку, що він обстоював неортодоксальні погляди на Трійцю і що він несправедливо відкидав тих, хто думає інакше, як богословських лібералів. Проте він хоче втримати цю лінію і доводить, що в родині й у церквах мають провадити лише чоловіки.

Він усвідомлює, що багато християн, які черпають свою віру з Біблії, не переконані стандартними аргументами на користь комплементаризму. ***Тому він спробував зробити це краще. Він хоче перейменувати комплементаризм на «комплементарність». І хоче поставити його на ширшу біблійну основу.*** Він зробив це у впливовій статті «Beautiful Difference: The Complementarity of Male and Female» («Прекрасна відмінність: комплементарність чоловіка й жінки»).[5] Хоча він торкається і чоловічого проводу в родині, його аргументація спрямована передусім на захист виключно чоловічого керівництва в церкві (старійшини-чоловіки).

Стаття приваблива й гарно написана — і в ній справді є кілька важливих істин, з якими ми погоджуємося.[6] ***Але чи справді вона дає переконливі біблійні аргументи для того, щоб обмежити керівництво церквою чоловіками? Ми вважаємо, що ні.*** Усупереч своїй меті, Вілсонове вчення насправді шкодить прекрасній відмінності між чоловіками й жінками. Воно не досягає повної комплементарності (взаємодоповнюваності). Не обмежуючи чоловіків, воно обмежує жінок так, як цього не хоче Бог. Читайте, будь ласка, далі, щоб з'ясувати, де цей погляд помиляється.[7]

Вілсонова аргументація

Почнімо з короткого викладу Вілсонової аргументації. Він відходить від часто вживаного підходу, що спирається на окремі вірші як доказ. Натомість він намагається йти шляхом, що охоплює всю Біблію. Його головні тези такі:

1. Комплементарність закладено в Божому творінні, також у чоловіках і жінках.

2. Чоловіки й жінки створені для того, щоб бути різними. Їхні відповідні риси — це те, чого ми й мали б очікувати з Буття 1-4, де чоловік (по-єврейськи це слово подібне до слова «земля») дістав завдання стерегти сад від нападів, а жінку, Єву (подібно до слова «життя»), названо матір'ю всіх живих.

3. Комплементарність чоловіка й жінки виявляється в шлюбі, у родині й на роботі. Згідно з 1 Тимофія 5:1-2 ми маємо поводитися зі старшими жінками саме як із матерями, зі старшими чоловіками саме як із батьками, з молодшими жінками як із сестрами тощо, а не як зі статево нейтральними одиницями чи безстатевими, атомізованими працівниками.

4. Головне: старійшинами в церкві мають бути лише чоловіки, бо (a) завдання старійшин — стерегти й захищати церкву як пастирі отари, і (b) на кожному етапі біблійної історії саме чолові-

кам доручено стерегти й захищати Божий народ:

На підтримку (a) він посилається на Дії 14:22-23; 20:17-38; Тита 1:5-9; 1 Петра 5:1-4. На підтримку (b) він посилається на сім тем, що охоплюють шість прикладів і один повчальний уривок. Приклади такі: Адам, патріархи, левитські священники, ізраїльська монархія, дванадцять апостолів і риси Нового Єрусалима, яким закінчується Біблія. Повчальний уривок — Павлів перелік вимог до старійшин церкви.

5. Хоча жінки відіграють велику роль у біблійній історії, вони служать як жінки так, що це доповнює служіння чоловіків. Як жінки, вони можуть робити багато такого, чого чоловіки не можуть або не роблять.

6. На церкву слід дивитися як на родину. Тож заперечувати, що жінки можуть бути старійшинами, — це те саме, що заперечувати, що жінки можуть бути батьками, а чоловіки — матерями.

Ми хвалимо Вілсонову спробу йти шляхом, що охоплює всю Біблію. Але його аргументація явно хибна: вона неправильна щодо біблійної історії, суперечить біблійному богослов'ю і ненадійна у своїй біблійній екзегезі. Ми розглянемо кожен із цих пунктів по черзі.

Біблійна історія

За Вілсоном, на кожному етапі біблійної історії саме чоловікам доручено стерегти й захищати Божий народ. Цим він хоче сказати, що лише чоловіки, а не жінки, покликані Богом стерегти й захищати Божий народ.

Але це просто неправда. Його твердження спростовують визначні контрприклади:

- Кого, крім Мойсея, Бог призначає під час виходу Ізраїля з Єгипту, щоб безпечно провести народ через пустелю? Брата й сестру Мойсея — Аарона й Маріям (Міріям). Див. Вихід 15:20-21; Числа 12:1-2; Михея 6:4.
- За часів «суддів» Бог ставить Девору провадити й визволяти Ізраїльський народ: вона розв'язує суперечки, пророкує й веде народ у бій (Суддів 2:16-19; 4-5).
- За часів царя Йосії Бог покликає Хулду як пророчицю, щоб провадити царя й народ і принести пробудження (2 Царів 22:11–23:3).[8]
- У Новому Завіті Прискилла захищає молоду церкву в Ефесі від недостатнього вчення (Дії 18:18-28). Те, як Лука розповідає цю історію, дає підстави вважати, що він бачить у цьому Боже провидіння.[9] Вона також ризикувала своєю головою, щоб урятувати життя Павла (Римлян 16:4).[10]
- Юнію, яка була ув'язнена разом із Павлом, Бог покликав бути апостолом (Римлян 16:7). Її апостольство було такого самого роду, як в Аполлоса й Варнави, мандрівних євангелістів і засновників церков.[11] Учення апостола допомагає берегти й захищати церкву.

Навіть деякі з вибраних Вілсоном прикладів не показують, що Бог покликав захищати Божий народ виключно чоловіків.

По-перше: Адам. Вілсон каже, що його поселено в саду, «щоб служити й стерегти його» (Буття 2:15). Ми виходимо з того, що його переклад «служити й стерегти» правильний, хоча це тлумачення єврейського тексту, якого дотримується меншість. [12]Однак:

1. Буття 2 не каже, що стерегти сад було завданням лише Адама. Навпаки, жінка мала бути його помічницею, або «відповідною йому супутницею», у цьому завданні (Буття 2:18; пор. 1:28).

2. У біблійному слововжитку слово «помічник» ('ēzer), застосоване до жінки, схоже, має відтінок значення «захисник» або «визволитель». У кожному іншому вживанні цього слова контекст показує, що допомога полягає в захисті чи визволенні, часто це Божа поміч Ізраїлеві.[13]

3. Стерегти сад — не те саме, що стерегти Божий народ.[14]

По-друге, патріархи. Вілсон не називає жодного місця Писання, де Бог доручає всім патріархам захищати Божий народ. Якщо він хоче спертися на те, що деякі з них на практиці часом це робили, то й ми можемо навести приклади жінок, які захищають Божий народ:

Авіґаїл рятує свого чоловіка й чоловіків свого дому від насильницької смерті (1 Самуїлова 25).

Рахав захищає чоловіків-розвідників (Ісуса Навина 2).

Безіменна жінка рятує людей Тевецу від того, щоб їх спалили (Суддів 9:50-57). Вона — особливо цікавий приклад. Вона виявляє силу (піднімає жорно) в оборонній війні (вона смертельно ранить царя Авімелеха, що обложив місто) як частина Божого задуму перемогти зло (вірш 56). Але оскільки для Авімелеха загинути від руки жінки суспільно неприйнятно, він наказує своєму зброєносцеві витягти меч і вбити його. Це показує, як Боже призначення жінки захищати або провадити, щоб здійснити Його задуми, порушує патріархальні суспільні норми тієї культури.

Мудра жінка з Авел-Бет-Маахи захищає чоловіків і жінок свого міста від війська, що вдерлося (2 Самуїлова 20).

Естер рятує юдеїв від різанини (Естер 2:19–9:19).

Сильна жінка з Приповістей 31:10-31 захищає свою родину й свій дім, але також бідних і нужденних. Її описано як ідеал, але це передбачає, що описані риси трапляються в реальних жінок, хоч і не всі в одній особі.[15]

По-третє: Новий Єрусалим. Вілсон пише:

> *Біблія закінчується тим, що жіноче місто — до якого належить увесь Божий народ, незалежно від того, якої ми статі, — рятує чоловічий Викупитель і зрештою бере з ним шлюб, а стіни міста та його основи названо іменами апостолів-чоловіків і патріархів-чоловіків.*

Незрозуміло, чому Вілсон бачить у Новому Єрусалимі доказ своєї тези. У видінні Івана йдеться не про патріархів чи апостолів-чоловіків, які захищають Божий народ:

- В Об’явленні 21:12 на брамах (а не на стінах) написано імена дванадцяти племен синів Ізраїля. Брами — це входи. Ці імена позначають, хто може ввійти, а саме весь Божий народ (див. Єзекіїля 48:30-35; Об’явлення 7:4, 9). Брами не для захисту: їх ніколи не зачиняють (21:25).
- В Об’явленні 21:14 мур міста має дванадцять основ, на яких стоять «дванадцять імен дванадцятьох апостолів Агнця». Назва «апостоли Агнця» вказує на заснування Церкви через апостольську звістку про Ісуса як Того, Хто «визволив нас від гріхів наших Своєю кров’ю» (Об’явлення 1:5). Тут ідеться не про захист.[16]

Бог наказав жінкам панувати разом із чоловіками (Буття 1:28) і, як видно, разом із чоловіками захищати (Буття 2:18). Тож навіть після негативного наслідку людського непослуху в Буття 3 («а він

пануватиме над тобою» — 3:16) ми могли б очікувати знайти в біблійній історії деякі свідчення такої поведінки — панування й захисту. І саме це ми й знаходимо. Див. наведені вище приклади, від Маріям (Міріям) до сильної жінки в Приповістей 31.

Біблійне богослов'я

Щоб правильно розуміти Біблію, треба мати перед очима новозавітне уявлення про дві протилежні доби.

Є теперішня лукава доба, з якої нас урятував Ісус, і є майбутня доба, яку Ісус започаткував. Майбутня доба повністю стане дійсністю під час прийдешнього воскресіння й відновлення всього в новому творінні. Тим часом ми живемо там, де доби перетинаються, у «вже, але ще ні». Ця думка ясно видна в багатьох місцях Святого Письма.[17]

Сповнення майбутньої доби — це не повернення до Едему, а нове й інше майбутнє, символом якого є місто, а не сад (Об'явлення 21:1–22:5). Тож у воскресінні люди, на відміну від Буття 2:24, не будуть ні женитися, ні виходити заміж (Матвія 22:30). Розмножуватися не буде потреби. Нове творіння заселить великий натовп, якого ніхто не зможе злічити, з усіх племен, народів, людей і мов (Об'явлення 7:9; 19:6-7).

Звісно, Вілсон усе це знає. На самому початку своєї статті він пише про нове творіння:

> *Не дивно, що скасування відмінності між небом і землею пов'язане зі скасуванням відмінності між чоловіком і жінкою.*

Але коли він розгортає свою аргументацію далі, біблійні рамки забуваються. ***Він міркує так, наче немає суттєвої різниці між першим творінням і новим творінням або між старим і новим завітом. Він слушно каже: «Християни покликані виявляти комплементарність чоловіка й жінки в цій добі», але не зважає на те, як це покликання уточнює прямий заклик виявляти в цьому теперішньому житті нове життя майбутньої доби.***

Те, що він не мислить вірно до новозавітного контексту, наочно видно з його зауважень про левитських священників:

> *Левитські священники, яким доручено захищати святиню, а отже, і весь народ Ізраїлю, — усі чоловіки, причому чоловіки насильства: вони проводять свій день, убиваючи тварин, і вперше їх посвячено на священницьке служіння тому, що вони мали досить ревності для Ягве, щоб убивати своїх співгромадян-ізраїльтян (Вихід 32:25-29).*

І це кажуть, щоб підтримати старійшин-чоловіків (пресвітерів) для церков! ***Але це за цілий світ від життя нового завіту.*** Ми йдемо за Викупителем, Який навчає нас скласти зброю, любити наших ворогів, молитися за тих, хто нас переслідує, підставляти другу щоку, не давати здачі, перемагати зло добром, з лагідністю напоумлювати противників і навертати грішників з блудної дороги.[18] У Новому Завіті жодного віруючого не закликано застосовувати як віруючого насильство проти інших.[19] Зброя нашої боротьби духовна, а не зброя світу (2 Коринтян 10:3-5). Павлове «священнодійство» полягає не в убивстві, а в проповіді Божої доброї звістки про життя (Римлян 15:16). Усі послідовники Ісуса, і чоловіки, і жінки, покликані озброїтися духовною зброєю для духовної боротьби, яка ведеться не проти тіла й крові (Ефесян 6:10-18).[20]

У світлі біблійного богослов'я значення левитського священства прямо протилежне Вілсоновому висновку. Священство старого завіту було передвісником служіння Ісуса Христа, нашого великого Первосвященника, у Якому всі віруючі стають священниками, і чоловіки, і жінки (Євреїв 2-10; 1 Петра 2:9; Об'явлення 1:6; 5:10). Якщо розглядати левитське священство як урок щодо керівництва й захисту Божого народу, то цей урок полягає в тому, що в новому завіті до цих завдань покликані і чоловіки, і жінки.[21]

Вілсонів аргумент від першого творіння тут просто недоречний. Нам не треба сперечатися про те, наскільки чоловіки «влаштовані» інакше, ніж жінки, щоб зрозуміти християнське служіння. Безперечно, чоловіки зазвичай мають більшу м'язову силу, ніж жінки.[22] ***Але тілесні риси, як-от м'язова сила, не є кваліфікацією для керівництва церквою.*** Щоб бути старійшиною, потрібні духовні риси характеру й дари, щоб плекати, живити й захищати нове життя в Христі.

Саме ці рамки мислення (старий завіт/новий завіт, теперішня доба/майбутня доба, перше творіння/нове творіння) дають Павлові свободу прямо суперечити Буття 1:27 («чоловіка та жінку») у Галатів 3:28 («нема чоловічої статі, ані жіночої»). У своєму посланні він має перед очима протиставлення першого творіння, ушкодженого непослухом, і нового творіння, яке почалося через Ісуса Христа (Галатів 1:4; 6:15). У новому творінні в Христі чоловік і жінка вже не мають того самого значення, що раніше. Як скасування відмінності між юдеями й поганами в Христі (хоча фізично вона й далі існувала) мало наслідки для поведінки в новій Божій родині (див. Галатів 2:11-21; 6:15-16), так і скасування відмінності між чоловіком і жінкою в Христі (хоча фізично вона й далі існувала) мало наслідки для поведінки: жінки стали повноправними співпрацівницями в Євангелії.

У Христі почався новий час. Він намітився в служінні Ісуса і вирішально почався через перемогу над смертю на хресті та воскресіння Ісуса до нового життя, у якому Він уже ніколи не помре. Цим новим життям Він ділиться з тими, хто йде за Ним, через дар Святого Духа. Тому в день П'ятидесятниці Петро цитує пророцтво Йоіла про майбутню добу (Дії 2:17-18):

> *«І станеться в останні дні, говорить Бог, що Я виллю від Духа Мого на кожне тіло, і ваші сини та ваші дочки пророкуватимуть, і ваші юнаки бачитимуть видіння, а вашим старим сни снитимуться. І навіть на рабів Моїх і на рабинь Моїх Я виллю від Духа Мого в ті дні, і вони пророкуватимуть.»*

У новому житті Духа на давні соціальні відмінності вже не зважають. Духа дано всім. Як сказав Ісус: «У Пророків написано, що всі будуть навчені Богом» (Івана 6:45, з посиланням на Ісаї 54:13; див. також Єремії 31:31-34).

Духовні дари — зокрема й для керівництва та навчання — пов'язані з настанням доби Царства Божого через Духа, і тому їх дано без різниці статі:

- У Дії 2 жінки мають пророкувати (вірші 17-18), і ясно, що жінки справді належали до гурту 120 осіб, які прийняли Духа. Пророкування — це одна з форм проводу.
- У Римлян 12:3-8 до дарів, розподілених «кожному», належать пророцтво, навчання й керівництво.
- У 1 Коринтян 12 до дарів, розподілених «кожному» (вірш 7), належать слово мудрості (вірш 8), апостоли, пророки й учителі (вірш 28).[23] Тут дуже впадає в око, що Дух «розділює кожному, як хоче», і при цьому нема й натяку на різницю між статями.

- В Ефесян 4:11 нема жодного натяку на розрізнення за статтю між апостолами, пророками, євангелістами, пастирями й учителями (зверніть увагу й на жінок-пророчиць у 1 Коринтян 11, на Прискиллу, що навчає, у Дії 18 і на співпрацівниць Павла в Римлян 16).
- У Колоссян 3:16 ті, хто захищає церкву напоумленням і навчанням, можуть бути чоловіками або жінками.
- У 1 Петра 4:10-11 «кожен» може промовляти «як Божі слова».

Якщо читати Біблію без окулярів комплементаризму (погляду, що Бог дав чоловікам і жінкам різні ролі, а провід належить чоловікам), ці вчення підтверджують урок про те, що левитське священство змінилося священством усіх віруючих у Христі. ***Якщо Петро й Павло вважають, що керівництво церквою належить лише чоловікам, то чому їхні вчення про дари керівництва звернені і до чоловіків, і до жінок, і не роблять цього обмеження ясним? Вчення про духовні дари показують, що щодо керівництва церквою в новому завіті немає різниці між чоловіками й жінками.***

Цьому не суперечить і те, що Ісус вибрав дванадцятьох апостолів як апостолів-засновників Свого нового руху. Так, усі вони були юдеями, вільними й чоловіками. ***Але Він призначив їх у перехідний час, до встановлення нового завіту.*** За зразком дванадцятьох патріархів вони символізували відновлення Божого народу як послідовники Ісуса.

Безперечно, що після П'ятидесятниці, у добу Духа, наступні провідники церкви могли бути поганами або рабами. Те, що Дванадцятеро були юдеями й вільними, не є аргументом проти таких провідників. Так само й те, що дванадцять апостолів були чоловіками, не є аргументом проти того, що пізніші провідники могли бути жінками.

Біблійна екзегеза

Тепер звернімося до Вілсонової тези, що завдання старійшин — стерегти й захищати церкву як пастирі отари, а також до того, як він тлумачить Павлів перелік вимог до старійшин церкви. Вілсон вважає, що і те, і те приписує, щоб старійшинами були лише чоловіки.

Ми погоджуємося, що за Новим Завітом одне із завдань старійшин — стерегти й захищати церкву як пастирі отари***. Але ні метафора «пастирів», ні характер їхнього завдання не вказують на те, що старійшини мусять бути чоловіками.***

У Біблії пастухами бувають не лише чоловіки, а й жінки (Буття 29:9; Вихід 2:16-17), тож ця метафора не передбачає вимоги щодо статі.

Щодо характеру завдання, ми згодні, що до фізичної боротьби придатні більше чоловіків, ніж жінок. Коли справжні вовки нападають на справжню отару, пастухи-чоловіки, можливо, придатніші, ніж пастушки. Але це не має жодного стосунку до завдання старійшин церкви, яке потребує духовних рис характеру й дарів, спільних для чоловіків і жінок.

Це стає дуже ясно, коли ми подивимося на вимоги до старійшин церкви, які називає Павло.[24]

У 1 Тимофія Павло висловлює стурбованість певними некваліфікованими провідниками (1:7), які навчають хибно (1:3) і стать яких він не уточнює (1:3, грецьке tisin, від tis — хтось, будь-хто). Одразу після згадки про жінок у 1 Тимофія 2:15 Павло переходить до вимог до провідників і по-

чинає зі статево нейтрального вступу: «коли хто (tis) єпископства (служіння наглядача) бажає …» (3:1).

За одним удаваним винятком, усі поведінкові риси й критерії, які Павло далі перелічує, можуть стосуватися й жінок. Інстинктивно чи навмисно, Павло підкреслює думку, що жінки можуть мати потрібні кваліфікації для служіння старійшини. Він робить це, вживаючи ті самі або подібні грецькі слова й думки, коли в інших місцях 1 Тимофія і Тита пише про жінок. Пройдімо перелік у 1 Тимофія:

- Служіння старійшини — добре діло (3:1); Павло очікує від жінок, що вони робитимуть добре діло (5:10).
- Старійшини мають бути бездоганні (3:2); Павло очікує від жінок, що вони будуть бездоганні (5:7).
- Старійшини мають бути помірковані (3:2); Павло очікує від жінок, що вони будуть помірковані (3:11).
- Старійшини мають бути стримані (3:2); від жінок Павло очікує, що вони будуть стримані (2:9, 15).
- Старійшини мають бути пристойні (3:2); від жінок Павло очікує, що вони будуть пристойні (2:9).
- Старійшини мають бути гостинні (3:2); від жінок Павло очікує, що вони будуть гостинні (5:10).
- Старійшини мають бути здатні навчати (3:2); від жінок Павло очікує, що вони будуть навчати добра (Тита 2:3).
- Старійшини не мають бути п’яницями (3:3); від жінок Павло очікує, що вони не будуть п’яничками (Тита 2:3).
- Старійшини не мають бути грошолюбні (3:3); від жінок Павло очікує, що вони не прикрашатимуть себе золотом, перлами й дорогим одягом (2:9).
- Старійшини мають добре керувати своїми домами (3:4); Павло очікує від жінок, що вони керуватимуть своїми домами (словом, яке є похідним від сильного терміна despoteō) (5:14).
- Старійшини мають тримати своїх дітей у слухняності з усією гідністю (3:4); Павло очікує від жінок, що вони виявлятимуть гідність (3:11).
- Старійшини не мають бути новонаверненими, щоб не впасти через гордість в осуд (3:6); Павло очікує від жінок, що вони будуть смиренні й не підпадуть під осуд (5:10, 12).
- Старійшини мають мати добре свідчення від сторонніх (3:7); від жінок Павло очікує, що вони матимуть добре свідчення від інших (5:7, 10).

Павло називає ще низку інших рис: лагідний, не бійка (пор. 1:13!) і не сварливий (3:3). Безперечно, ці риси трапляються й у жінок. Отже, Павло перелічив щонайменше шістнадцять рис чи поведінкових ознак, які, безсумнівно, можуть бути і в чоловіків, і в жінок. Схоже, він виходить з того, що жінки можуть відповідати цим вимогам.

Павлові міркування узгоджуються й з іншими його зауваженнями про опікування Божим народом, які містять жіночі образи. Своє служіння й служіння Силуана й Тимофія серед солунян він описує як лагідне, як дитина, як мати-годувальниця зі своїми дітьми (1 Солунян 2:7). У своєму служінні галатам він бачить себе — в одній із найдивовижніших метафор Нового Завіту — як вагітну жінку, що народжує дитину (Галатів 4:19).

Усе це дуже далеке від Вілсонового уявлення, що вимоги до старійшин передбачають типово чоловіче завдання захисту і звернені виключно до чоловіків. Тексти послідовно показують, що це не відповідає Павловому мисленню.

Єдиний удаваний виняток у переліку вимог — те, що старійшина має бути mias gunaikos andra, дослівно: «чоловіком однієї жінки» (3:2). Цей вислів стосується відповідності християнському стандартові статевої етики — не розпусний і не багатоженець. ***З огляду на контекст і на те, як працює грецька мова, цей вислів слід розуміти тут загально, тобто він стосується і чоловіків, і жінок. (Коли грецький автор хоче сказати і про чоловіків, і про жінок, звично вживати відповідний іменник для чоловіків.)***[25]

Статево нейтральне формулювання Павлових вимог до старійшин може здивувати читачів, знайомих з англійськими перекладами 1 Тимофія 3, де традиційно вжито багато займенників і прикметників чоловічого роду, яких немає в Павловому грецькому тексті. ***Проте визначні, високо кваліфіковані дослідники-комплементаристи, як-от Дуглас Му (Douglas Moo) і Том Шрайнер (Tom Schreiner), погоджуються, що формулювання переліку вимог не виключає жінок.***[26] ***Навіть Джон Пайпер (John Piper) і Вейн Ґрудем (Wayne Grudem), схоже, це приймають.***[27]

Хоча ми зазвичай називаємо Павлів перелік «вимогами», майже всі дослідники й церковні авторитети слушно розуміють його радше як орієнтир, ніж як припис. Це не церковний статут із юридичним визначенням вимог до служіння старійшини; це порада в листі до близького співпрацівника. Нам не відома жодна більша церковна спільнота, яка вимагала б, щоб старійшини були одружені (дослівне прочитання вірша 2) або мали щонайменше двох дітей (вірш 4). Якби це було задумано як припис, то ні сам Павло, ні навіть Пастиреначальник, Господь Ісус, не могли б бути старійшинами церкви.

Які ж Вілсонові підстави тлумачити перелік так, ніби служіння старійшини обмежене чоловіками? Він наводить сім пунктів.

По-перше, він каже, що про старійшин «припускається, що вони чоловіки». Якщо він має на увазі, що Павло виходить з того, що багато старійшин будуть чоловіками, ми з ним погоджуємося. Але якщо він має на увазі, що Павло виходить з того, що старійшинами будуть лише чоловіки, то ми вважаємо, що він помиляється. ***У переліку немає такого припущення, бо немає переконливої підстави читати*** *mias gunaikos andra* ***так, ніби це стосується лише чоловіків.*** Та навіть якщо перший пункт Вілсона правильний, це не підтверджує його позиції, бо одне припущення з багатьох — ще не умова.

По-друге, він каже, що старійшина має бути «чоловіком однієї дружини». Це натяк на вислів mias gunaikos andra. Вілсон не пояснює, чому вважає недоречним у цьому контексті розуміти цей вислів узагальнено. ***Вілсонова позиція наштовхується на те, що Павло (1) вводить свій перелік статево нейтрально, (2) перелічує сімнадцять рис чи поведінкових ознак, з яких шістнадцять (на Павлову думку) напевно трапляються в жінок, і (3) висловлює сімнадцяту так, що її можна читати статево нейтрально (через будову грецької мови), але все ж (4) нібито хоче, щоб сімнадцяту розуміли як приписову вимогу, що старійшини мусять бути чоловіками. Це неправдоподібно.***

Це суперечить також розумінню, що перелік — радше орієнтир, ніж припис. Із Вілсонового погляду випливає, що ті, хто дозволив Джонові Стотту (John Stott) служити церкві як пастор, були неслухняні Божому слову, бо Стотт був неодружений.

По-третє, каже Вілсон:

> *Церква — це родина, яка має і батьків, і матерів і конче їх потребує (напр. 5:1-2), і це сильна ознака того, що Павло бачить єпископів (наглядачів) як батьків.*

Але логіку цього аргументу важко зрозуміти. Якщо Церква — це родина, яка потребує і батьків, і матерів, то це означало б, що старійшинами мають бути і чоловіки, і жінки.

По-четверте, він вважає, що вимога добре керувати домом і тримати дітей у слухняності (3:4) — «сильна ознака» того, що Павло бачить старійшин чоловіками. Але оскільки жінки керують домами й виховують дітей,[28] підстава для Вілсонового переконання незрозуміла.

По-п'яте, він аргументує вимогою бути здатним навчати (3:2):

> *Павло щойно заборонив це жінкам (2:12; те, що точаться численні дискусії про те, що саме він мав на увазі, не повинно заважати нам бачити очевидний зв'язок).*

Проте численні дебати порушують серйозні питання, які не так легко відкинути. Некомплементарні дослідники розуміють 2:12 так, що там заборонено хибне вчення з боку певних жінок. Є справжні труднощі з комплементарними перекладами й тлумаченнями 1 Тимофія 2:12, серед іншого:

Оскільки Павлове послання має на меті боротися з хибним ученням (від 1:3), чому читати 2:12 як заборону жінкам навчати правильного вчення, а не як заборону жінкам навчати хибного вчення?

Якщо Павло хоче встановити загальне правило, то чому він каже ouk epitrepō — «я не дозволяю»? Ніде в Біблії немає прикладу, щоб цей вислів ужито для встановлення загального правила.

Якщо в 2:12 Павлові йдеться про використання законного пастирського авторитету в церкві, то чому він уживає дієслово authenteō, а не одне зі звичних слів для здійснення влади?

Комплементаристи перекладають authenteō як «мати владу» або «здійснювати владу», але не можуть навести жодного ясного прикладу такого значення ні до Павлового часу, ні за Павлового часу, ні аж до приблизно 300 років пізніше.[29]

Однак Вілсонів аргумент щодо навчання хибить навіть за комплементарного прочитання, бо в 5:17 Павло ясно показує, що навчають не всі старійшини.[30]

По-шосте, він посилається на 3:11, де посеред вимог до дияконів, що починаються в 3:8 і тривають у 3:12, прямо згадано жінок. На підставі 3:11 Вілсон вважає «майже неможливим», щоб Павло передбачав жінок як старійшин. Але цим він перебільшує. Коментатори не впевнені щодо задуму 3:11. Англійські переклади не мають згоди, чи говорить Павло в 3:11 про «жінок», про «дружин дияконів» чи про «жінок-дияконів». Коментатори запропонували п'ять різних тлумачень.

Просте прочитання таке: Павло в 2:15 говорить про жінок, а потім починає свій перелік вимог до старійшин зі статево нейтрального вступу (3:1), тож читачам уже ясно, що перший перелік призначено і для чоловіків, і для жінок. Але перелік для дияконів починається прямо з чоловічого терміна «diakonous», тож під час диктування він помічає, що мусить дати сигнал, щоб показати, чи має на думці лише чоловіків, чи також жінок. Цей сигнал він дає в 3:11: він говорить і про жінок-дияконів, і про дияконів-чоловіків. Ендрю Бартлетт (Andrew Bartlett) віддає перевагу цьому

простому прочитанню. Терран Вільямс (Terran Williams) віддає перевагу іншим тлумаченням, які так само не узгоджуються з Вілсоновим поглядом.[31]

Крім того, ми вже бачили, що Вілсон не взяв до уваги загальної мови переліку вимог до старійшин з його рисами й поведінковими ознаками, придатними й для жінок. Тому Вілсонове судження про значення 3:11 має малу вагу. ***І якщо Павло справді хоче встановити для всіх церков правило, що старійшинами можуть бути лише чоловіки, то чому він ніде не каже цього так ясно й недвозначно? Чому він залишає своїм читачам робити непевні висновки про старійшин з уривка про дияконів?***

По-сьоме: Вілсон стверджує:

> *Навіть егалітарні тлумачі (ті, хто вважає, що чоловіки й жінки рівні й можуть звершувати всі служіння, зокрема керівні) часто погоджуються, що ці вимоги «зображують єпископа (наглядача) як чоловіка й батька» (Towner) і що «Павло послідовно говорить про єпископа як про чоловіка» (Wright). Принаймні в цьому тексті служіння старійшини не статево нейтральне.*

Але це твердження не ґрунтується на доброму дослідженні.

Цитата Філіпа Таунера (Philip Towner) взята з Таунерового коментаря до послань до Тимофія і Тита. Вона є частиною його обговорення значення вислову mias gunaikos andra. Вілсон (Wilson) неправильно передав те, що пише Таунер. Таунер не пише, що вимоги зображують єпископа (наглядача) як чоловіка й батька. Насправді він пише, що «домашні припущення кодексу ... зображують єпископа як чоловіка й батька» (виділення наше). Тож ми знову повертаємося до аргументу від припущення, у якому ми не погоджуємося ні з Вілсоном, ні з Таунером, але який у будь-якому разі нічого не дає, бо припущення — це не умова.

Те, як Вілсон подає значення коментаря Тома Райта (Tom Wright), на нашу думку, ще більше вводить в оману. Цитата взята з Райтової книжки для роздумів над пастирськими посланнями із серії «Павло для всіх». Вілсон подає Райтів коментар так, ніби він підтримує погляд, що «служіння старійшини (пресвітера) не статево нейтральне», а призначене виключно для чоловіків. Це протилежне тому, як бачить це Райт. Ось що каже Райт:

> *Павло послідовно говорить про єпископа як про чоловіка. Коли я читаю решту Нового Завіту, я думаю, що це радше пов'язано з тим, що грецька граматика зазвичай стосується обох статей разом, і з тим, що в ранній період Церкви провідниками більшості церков, мабуть, були чоловіки. Я не розумію цього так, ніби це виключає жінок із цього особливого служіння й покликання.*

Завдяки своєму фаховому розумінню грецької мови першого століття егалітарист Райт (егалітаристи вважають, що чоловіки й жінки рівні й можуть звершувати всі служіння, зокрема керівні), так само як комплементаристи Му (Moo) і Шрайнер (Schreiner), не бачить у Павловому переліку вимог виключення жінок.

Тож до чого ми доходимо з сімома Вілсоновими підставами тлумачити Павлів перелік так, ніби він виключає жінок зі служіння старійшини? Жодна з них не переконлива. У цьому пункті Му, Шрайнер і Райт мають рацію, а Вілсон помиляється.

Справжня комплементарність

Тепер ми розглянули центральну тезу Вілсона: на кожному етапі біблійної історії саме чоловікам доручено стерегти й захищати Божий народ. Ми встановили, що вона неправильна щодо біблійної історії, суперечить біблійному богослов'ю і непослідовна у своїй біблійній екзегезі. Вілсонова стаття не спромоглася дати біблійну основу для комплементаризму (погляду, що Бог дав чоловікам і жінкам різні ролі, а провід належить чоловікам).

Насправді Вілсонова позиція руйнує прекрасну відмінність між чоловіками й жінками. Вона робить це тому, що заперечує повну біблійну комплементарність чоловіків і жінок, створених на образ Божий. Не обмежуючи чоловіків, вона обмежує жінок так, як Бог цього не задумав. Вона блокує внесок жінок у керівництво церквою.

Через це церкву позбавлено дарів і ресурсів, які Бог їй подарував. Комплементарист Вейн Ґрудем (Wayne Grudem) слушно сказав:

> *Бог дав жінкам багато розуміння й мудрості ... і ... усі провідники церкви, які нехтують мудрістю жінок, чинять справді нерозумно.*[32]

Але у Вілсоновій статті хибне ще дещо.

Перебільшення статевої відмінності

Як Вілсон розуміє біблійну історію, жінки служать у ній лише як жінки — так, що доповнюють чоловіків. Він перелічує близько 26 прикладів і каже:

> *У кожному з цих випадків ці жінки служать Божому народові саме як жінки.*

Він пояснює:

> *Сила цих прикладів полягає в тому, що жінки можуть робити багато такого, чого чоловіки не можуть або не роблять, і навпаки.*

Це легко зрозуміти у випадку Марії, матері Ісуса. Лише жінка може бути матір'ю. Але багато інших його прикладів можна сміливо назвати дивними. Наприклад:

- Девора провадить Ізраїль; але Ізраїль міг би провадити й чоловік, і багато хто провадив.
- Анна й Марія складають псалми й пісні, що є у Святому Письмі, але так само Давид і Асаф.
- Хулда й дочки Пилипа пророкують; але так роблять і багато чоловіків.
- Хлоя провадить церкву, але так роблять і чоловіки.
- Лідія веде справу; але й чоловік може вести справу, і багато хто веде.
- Еводія й Синтихія — співпрацівниці Павла в Євангелії; але такі й багато чоловіків: Павло вживає того самого грецького слова (sunergos), описуючи Тимофія, Аполлоса, Силуана (Силу) і Тита.
- Юнія — апостолка, але апостолами є й багато чоловіків.

Провадити Ізраїль, складати пісні, пророкувати, провадити церкву, вести підприємство, співпрацювати в Євангелії й працювати як апостол — це не завдання, прив'язані до статі, як-от завдання батька чи матері.

Вілсон настільки захоплений своєю ідеєю бачити всю людську діяльність статево розмежованою, що хибно читає й застосовує 1 Тимофія 5:1-2.

Павло радить Тимофієві: «Старшого не докоряй, але вмовляй його, як батька, молодших — як братів, старших жінок — як матерів, молодших — як сестер, у повній чистоті» (ESV). Вілсон визнає, що контекст цієї поради — «поводження з людьми в Божій родині». Але він вважає, що це стосується також «роботи», і радить нам ставитися до наших колег саме як до батьків, матерів, сестер чи братів, а не як до «статево нейтральних одиниць чи безстатевих, однорідних працівників».

Юристкам чи науковицям здалося б дивним, якби християнин-юрист чи науковець на роботі ставився до них насамперед як до матері чи сестри, а не насамперед як до колеги, чия стать для її роботи має (щонайбільше) невелике значення. Здається, Вілсон забув власне попереднє застереження, яке він виводить з Буття 1:27:

> *Чоловіки й жінки разом несуть образ Божий, і нашу ідентичність набагато глибше визначає наша людськість, ніж наша стать. Ми насамперед люди, а вже потім чоловіки чи жінки ...*

Це застереження відновлює правильну рівновагу. Жінка-керівниця чи працівниця служить насамперед як керівниця чи працівниця, а вже потім як жінка. Як жінка, вона, можливо, приносить поєднання рис і поглядів, що відрізняються від чоловічих. Це, звісно, перевага комплементарності, але не головна ознака її керівництва чи праці.[33]

Висновок

У комплементаризмі є багато обдарованих учителів Біблії, які зазвичай уважно поводяться з Божим словом. Але коли вони думають про чоловіків і жінок, це, схоже, створює туман, який заважає їхньому читанню й мисленню.[34]

Вілсон завершує зауваженням, що на церкву слід дивитися як на родину. Ми з ним погоджуємося, але він хибно вважає, що це виправдовує обмеження керівництва чоловіками:

> *Заперечувати, що жінки [sic] можуть бути старійшинами, звучить так, ніби заперечувати, що жінки можуть бути головами правління, але це радше схоже на те, щоб заперечувати, що жінки можуть бути батьками, а чоловіки — матерями.*[35]

З усією повагою до нашого брата: це плутано й небіблійно.

Плутано, бо це суперечить самій меті комплементарності. Сам Вілсон каже:

> *У християнстві чоловік і жінка разом несуть образ Божий, і ні чоловік, ні жінка не здатні повністю виявити його без іншого.*

Чоловіки й жінки однакові (люди, створені на Божий образ) і водночас відрізняються одне від одного (створені як чоловік і жінка). Оскільки вони однакові, і чоловіки, і жінки можуть виявляти добрий характер і мати якості духовного провідника. Оскільки вони різні, вони можуть робити різний внесок у керівництво. Хоча Сам Ісус був досконалим образом Божим, провідники церкви — не Ісус. На практиці повному виявленню образу Божого через провідників церкви сприяє те, що вони і чоловіки, і жінки. Прекрасна відмінність виявляється в спільному керівництві.[36]

Небіблійно, бо Святе Письмо ніде не вживає слова «батьки» як метафори для старійшин церков чи як їхнього опису. Біблійна метафора церкви як родини зображує не якогось земного пастора як батька родини, а Бога як Батька і Божий народ як дітей (Івана 1:12-13), з Ісусом як Первородним і віруючими як Його братами й сестрами (Римлян 8:29; Євреїв 1:5-6; 2:10-11). Наші провідники — це наші старші брати й сестри в Христі. Віруючі — це родина Бога, а не родина старійшин.

Ще раз підкреслимо: переконання, що і жінки, і чоловіки здатні служити й керувати, не означає, що жінки й чоловіки цілком взаємозамінні й без відмінностей. Віра в те, що керувати можуть і ті, і ті, — це не сповзання до світських ідеологій гендерної ідентичності. Тож ми погоджуємося з багато чим із того, що Вілсон каже в першій частині своєї статті про відмінності у творінні; але розвиток думки в другій частині — абсолютне розрізнення щодо придатності до служіння старійшини — хибний, як ми показали.

Комплементаризм, який спотворює прекрасну відмінність, і далі шкодить багатьом церквам і багатьом віруючим та обмежує їх. Він небіблійний. Він не потрібний. Він — трагедія. Нехай туман розвіється. Настав час залишити його позаду.

Автори:

Ендрю Бартлетт (Andrew Bartlett) QC, автор книжки Men and Women in Christ: Fresh Light from the Biblical Texts (IVP, 2019).

Д-р Ієн Пол (Ian Paul), незалежний автор, богослов і блогер, Associate Minister у St. Nic's Church, Ноттінгем, Велика Британія, запрошений викладач у St. Hild College, Шеффілд, Велика Британія, колишній декан з навчальної роботи й викладач Нового Завіту в St. John's College, Ноттінгем, Велика Британія.

Цю критику підтримують:

Катя Адамс (Katia Adams), старша пасторка The Table Boston Church, США, авторка книжки Equal: What the Bible Says about Women, Men and Authority (David Cook, 2020).

Саймон Бенгам (Simon Benham), старший пастор церкви Kerith, Велика Британія.

Терран Вільямс (Terran Williams), автор книжки *How God Sees Women: The End of Patriarchy* (*Як Бог бачить жінок: кінець патріархату*) (Spiritual Bakery, 2022), пастор Signal Church, Кейптаун, Південна Африка.

Оригінал: Ian Paul і Andrew Bartlett, «Spoiling the Beautiful Difference», psephizo.com, 24 червня 2022 р., https://www.psephizo.com/biblical-studies/spoiling-the-beautiful-difference/

Примітки

1. Комплементаризм — це система тлумачення Біблії, що склалася в США в 1970-х і 1980-х роках. Вона ввела в тлумачення Біблії соціологічне поняття чоловічих і жіночих «ролей», щоб обстоювати виключно чоловічий провід у родині й у церкві. Від більшості історичних реформатських поглядів вона відрізняється тим, що не вимагає однозначно виключно чоловічого проводу в ширшому суспільстві.
2. Denny Burk, «Проміжна станція на шляху до егалітаризму: коментар до книжки Aimee Byrd Recovering from Biblical Manhood & Womanhood», 7 липня 2020 р. Доступно на https://equip.sbts.edu/article/way-station-egalitarianism-review-essay-aimee-byrds-recovering-biblical-manhood-womanhood/
3. Він розповідає свою історію й пояснює Святе Письмо в книжці: Terran Williams, How God Sees Women: The End of Patriarchy (Spiritual Bakery, 2022) (можна придбати на www.terranwilliams.com або на Amazon).

4. Див. схвальну рецензію на його опубліковану докторську дисертацію тут: https://www.psephizo.com/biblical-studies/does-god-discipline-those-whom-god-loves/ і інтерв'ю з ним про його чудову книжку *God of All Things* тут: https://www.psephizo.com/reviews/what-can-the-material-world-teach-us-about-god/.
5. Опубліковано на його вебсайті Think Theology 20 листопада 2020 р.: https://thinktheology.co.uk/blog/article/beautiful_difference_the_complementarity_of_male_and_female Із незначними змінами статтю повторно опубліковано на вебсайті Gospel Coalition 20 травня 2021 р.: https://www.thegospelcoalition.org/article/beautiful-complementarity-male-female/
6. Наприклад, твердження, що чоловіки й жінки не тотожні й не взаємозамінні. Див. першу половину, викладену на https://www.psephizo.com/gender-2/beautiful-difference-the-complementarity-of-male-and-female/.
7. Щоб не виходити за межі цієї статті, наше обговорення зосереджено на керівництві церквою, а не на родині. Зауважимо, що Вілсонове обговорення шлюбу й родини цілком оминає найдовший уривок Нового Завіту про шлюб і особисті стосунки між чоловіком і жінкою (1 Коринтян 7) — єдине місце, де Павло прямо навчає про авторитет і ухвалення рішень у шлюбі. Цей уривок трохи незручний для комплементаристів, бо вказує, що чоловік і дружина мають однаковий авторитет і що рішення треба ухвалювати за взаємною згодою (вірші 4-5). Докладніше див. Andrew Bartlett, Men and Women in Christ: Fresh Light from the Biblical Texts (IVP, 2019), розділ 2.
8. Більше про Маріям (Міріям), Девору й Хулду та відповіді на комплементарні спроби применшити їхню провідну роль ви знайдете в Men and Women in Christ, 91-94 (розділ 5, під заголовком «Women's leadership and authority in the Old Testament»).
9. Більшість тлумачів зазначає, що грецький текст Дії 18:19-21 незвичний і не зовсім послідовний; природне прочитання таке, що церкву там заснували Прискилла й Акила, але Лука дбає про те, щоб згадати тісний зв'язок Павла з її початком. Див. Howard Marshall Acts (TNTC) 1980, 301; Ben Witherington Acts of the Apostles 1998, 557-8.
10. Про те, як Прискилла виправила Аполлоса, одного з головних учителів церкви, див. Men and Women in Christ, 207, 227 (розділ 11, під заголовками «The nature of the disagreement» і «3. Authoritative teaching as a special category?»), 240 (розділ 12, під заголовком «The historical context»).
11. Про апостольство Юнії див. Men and Women in Christ, 299-306 (розділ 14, під заголовком «Women's prominence in the young churches»). Протягом усієї історії Церкви, аж до недавньої появи комплементаризму, Юнію вважали апостолкою-місіонеркою. Її визначне становище, мабуть, пояснює, чому її ув'язнили разом із Павлом. У своїй статті Вілсон слушно визнає, що Юнія була апостолкою.
12. Із 54 англійських перекладів на Bible Gateway (станом на травень 2022 р.) лише чотири перекладають єврейське שמר як «стерегти» (guard). Крім того, чотири перекладають «пильнувати» і один — «оберігати». NIV і ESV передають загальну згоду («to work it and take care of it»; «to work it and keep it»).
13. Див. контекст ужитку слова 'ēzer у Вихід 18:4; Повторення Закону 33:7, 26, 29; Псалми 19 (20):3; 32 (33):20; 69 (70):6; 88 (89):20; 113 (115):17-19; 120 (121):1-2; 123 (124):8; 145 (146):5; Осії 13:9; Ісаї 30:5; Даниїла 11:34. (У деяких із цих місць ідеться про те, що очікуваного захисту не дано.)
14. Крім того, Вілсон каже, що Адам відповідальний за гріхопадіння і що всі ми вмираємо в Адамі, а не в Єві. Але в Буття 3 Бог притягає до відповіді і Адама, і Єву. Щоб не зрозуміти Буття 2-3 хибно, треба зважати на те, що автор майстерно використовує двозначність слова «Адам» як окремої особи і «адам» у значенні «людство». Так, наприклад, у Буття 3:22-24 на поверхні вигнано лише Адама, але мається на увазі людство. Аргументація Павла в 1 Коринтян 15:22 спирається на уявлення про «Адама» як представника людства.
15. Можливо, вона саме така жінка, яку мати царя Лемуїла уявляє собі як його майбутню дружину: див. Приповістей 31:1.
16. Більше про Об'явлення 21:12-14 див. Ian Paul, Revelation (Tyndale New Testament Commentaries), 349-350.
17. Кілька прикладів див. Матвія 19:28; Марка 10:30; Луки 20:34-35; 2 Коринтян 5:17; Ефесян 1:21; Тита 2:12; Євреїв 6:5. Коротке, але ґрунтовне дослідження цієї теми та її значення є в Ian Paul, Kingdom, Hope, and the End of the World; living in the now and not yet of eschatology (Grove Books, Cambridge, 2016).
18. Луки 22:49-51; Матвія 5:39, 44; 1 Петра 2:21-23; Римлян 12:17-21; 2 Тимофія 2:25; Якова 5:20.
19. Луки 22:38 («Досить!») — це або докір, або твердження, що двох мечів досить, щоб їхня дорога до Гетсиманського саду і перебування там не обірвалися передчасно. У Римлян 13:1-4 пояснено функцію влади, а не церкви.
20. Сам Вілсон написав 5 травня 2022 р.: «Ісус ніколи не застосовував насильства проти людей — ні щоб захистити Себе, ні щоб захистити невинних. Він навчає Своїх учнів жити так само, не противитися злому й підставляти другу щоку (Матвія 5; Луки 6). Щоразу, коли учень намагається чи погрожує застосувати насильство в межах Євангелія, навіть коли йдеться про захист невинних, Христос докоряє йому (Луки 9 і 22; Івана 19). Апостоли постійно подають страждання Ісуса як приклад, за яким мають іти віруючі (Римлян 12; Филип'ян 2; 1 Петра 2). ... . Наша бо-

ротьба не з земними ворогами і не земною зброєю (Ефесян 6). Християни перемагають не вбиваючи, а вмираючи: кров'ю Агнця, словом нашого свідчення і тим, що не любимо свого життя аж до смерті (Об'явлення 12).» https://thinktheology.co.uk/blog/article/how_should_christians_think_about_gun_control

21. Слід також зауважити, що поява окремого (чоловічого) левитського священства сама є ознакою поразки Ізраїля, бо воно постає лише після того, як народ звели до ідолопоклонства через золоте теля (Вихід 32), проти якого повстають лише левити (вірші 26-29). Першим Божим задумом для Його народу було, щоб усі вони були «царством священників» (Вихід 19:6), — бачення, яке тепер здійснюється в Христі й через Христа (Об'явлення 1:6).
22. 1 Петра 3:7 натякає на цей факт. Петро хоче сказати, що християнські чоловіки мають бути уважні до своїх дружин. Це цікавий приклад тілесної комплементарності, бо жінки зазвичай сильніші за чоловіків щодо витривалості, стійкості до болю й переносності холоду.
23. У 1 Коринтян 14:26 ті, хто приносить пророцтво чи навчання, можуть бути чоловіками або жінками, як ми бачимо в 11:2–14:33. Слово для «навчання» тут — didachē, яке вжито також для Павлового навчання в 1 Коринтян 14:6 і для навчання Ісуса, апостолів, Тимофія й старійшин (Матвія 7:28; Дії 2:42; 2 Тимофія 4:2; Тита 1:9). Щодо обмеження мови жінок у 1 Коринтян 14:34-35, є вагомі свідчення рукописів, що ці два вірші — додаток, який походить не від Павла. Ті, хто вважає їх автентичними, ще мусять дати (a) справді ймовірне пояснення цих свідчень, яке узгоджувалося б з їхньою нібито автентичністю, і (b) задовільне прочитання того, як вони вписуються в контекст. Див. Men and Women in Christ, розділи 9 і 10.
24. Є два переліки — у 1 Тимофія 3:1-7 і в Тита 1:5-9. Уривок у 1 Тимофія сформульовано дещо докладніше. Наш огляд переліку взято з Men and Women in Christ, 318-319 (розділ 15, під заголовком «Do Paul's requirements include or exclude women?»).
25. Так, наприклад, у Дії 17:34 Дамара (жінка) є серед andres (чоловіків), до яких звертається Павло (17:22) і які відгукуються на Павлову звістку. Докладне обговорення є в Men and Women in Christ, 319-323 (розділ 15, під заголовком «Do Paul's requirements include or exclude women?»). Єврейський слововжиток подібний. Заповідь «Не жадай жінки ближнього свого» (Вихід 20:17) не дозволяє жінці жадати чоловіка своєї сусідки.
26. Douglas Moo, «The Interpretation of 1 Timothy 2:11-15: A Rejoinder». (1981) TrinJ 2, нова серія: 198-222, 211; Tom Schreiner, «Philip Payne on Familiar Ground: A Review of Philip B Payne, Man and Woman, One in Christ» (2010) JBMW 15, № 1: 33-46, 35.
27. Recovering Biblical Manhood and Womanhood: A Response to Evangelical Feminism, 56.
28. Приповістей 1:8; Дії 16:40; 1 Коринтян 1:11; Колоссян 4:15; 1 Тимофія 5:14; 2 Тимофія 1:5; 3:14-15.
29. Більше про 1 Тимофія 2 див. Men and Women in Christ, розділи 11-13 і додатки 3-6; а також How God Sees Women, розділ 7.
30. Оскільки перелік вимог — радше орієнтир, ніж припис, немає суперечності між 1 Тимофія 3:2 («здатний навчати») і 5:17 (лише деякі старійшини проповідують і навчають). Зверніть також увагу, що й навпаки: обдарована людина може навчати, не будучи старійшиною (1 Коринтян 14:26; Колоссян 3:16).
31. Більше подробиць і пропозицій тлумачення ви знайдете в Men and Women in Christ, 325-326 (розділ 15, під заголовком «Do Paul's requirements include or exclude women?»), і в How God Sees Women, Appendix 5, 339-341.
32. Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine (1994), 944.
33. Розглядаючи практичні наслідки статевого розрізнення в суспільстві, корисно пам'ятати, що більшість відмінностей між статями менші за відмінності між окремими людьми. Найшвидші бігуни-чоловіки швидші за найшвидших бігунок, але спринтерка бігає швидше, ніж богослов-чоловік.
34. Ще кілька прикладів цього явища див. у короткій відповіді Ендрю Бартлетта на деякі дивні рецензії його книжки: «Complementarianism and a listening problem?», опубліковано на Word from the Bird 11 березня 2022 р., https://michaelfbird.substack.com/p/complementarianism-and-a-listening?s=r. (Але, будь ласка, не вчитуйте в наші слова забагато. Ми бачили й випадки, коли упереджена ідеологічна відданість егалітаризмові мала подібний вплив.)
35. Історично богослови, які вважали, що провадити можуть лише чоловіки, послідовно застосовували це обмеження до всього суспільства, а не вибірково до керівництва церквою. Див. https://www.psephizo.com/biblical-studies/the-historic-reading-of-1-tim-2/
36. Тут слід зауважити, що це не означає, ніби жінки й чоловіки мають бути провідниками, учителями чи промовцями на конференціях у рівній кількості, а лише те, що немає біблійного виправдання для абсолютної заборони жінкам обіймати керівні посади. Обговорення цієї теми ви знайдете на https://www.psephizo.com/gender-2/should-women-be-on-platforms/ і в подальших статтях.